

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В
Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки

Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 13

Заснований в 1996 році

Рівне 2000

ББК 74.20

0–59

УДК: 371: 373: 378.

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 13. – Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет, 2000 р. – 130 с.

Збірник наукових праць містить статті із загальнотеоретичних, історико-педагогічних і методичних проблем гуманізації освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, викладачів педагогічних навчальних закладів, аспірантів, студентів, педагогів-практиків.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН **Мітюров Борис Никифорович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

заступник головного редактора:

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім.В.Гнатюка);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН **Дем'янчук Степан Якимович**
(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім.В.Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет “Острозька Академія”);

кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент АПСН **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний університет ім.І.Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
(Запорізький державний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім.М.Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім.В.Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, доцент **Янцур Микола Сергійович**
(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет)

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №1 від 30.08.2000 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове видання, в якому можуть публікуватися результати кандидатських і докторських дисертацій з педагогічних наук (Постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р.).

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028, м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 – 7281 – 06 – 2 © Рівненський державний гуманітарний університет, 2000

сформованістю загальних педагогічних вмінь та навичок. Це переважно або малодосвідчені вихователі, або педагоги з великим досвідом авторитарного виховання.

На основі вивчення спадщини С.Русової нами зроблений висновок про великий вклад її у справу підготовки педагогічних кадрів для національних дитячих садків. Відомо, що ідеї педагога вже знайшли широке втілення в практиці роботи дитячих садків. Хочеться, щоб ідеї Русової поширювались по всіх дошкільних закладах України.

Проведено лише декілька наукових досліджень її педагогічної спадщини (Г.Д.Дацюк, О.В.Проскура, В.Ф.Сергеева та ін.). Отже, виникає потреба подальших досліджень, зокрема проблеми формування особистості вихователів на ідеях Русової.

Одержано редакцією 4.01.2000

УДК 37.011.33

С.А. Бєлова

ДО ПИТАННЯ ПРО ВАЛЬДОРФСЬКУ ПЕДАГОГІКУ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Людська цивілізація завжди прагнула до більш досконалих форм існування. На цьому шляху вона бачила своє вдосконалення, з одного боку, в ідеальному державному устрою, з іншого - в формуванні адекватної людської особистості. Наприкінці ХХ століття ми повинні визнати, що марксистсько-матеріалістична концепція світу та існування людини в ньому, яка домінувала на протязі 150 років, виявилась нездатною вирішити поставлені перед нею завдання. Запропоновані в Україні реформи будуть плідними і зможуть виправдати себе на практиці лише в тому випадку, коли ми звернемось до найкращого світового досвіду в найбільш відповідальній галузі людського існування – педагогіці.

Криза, яка виникла в Німеччині на початку 20 ст., призвела до того, що ряд вчених об'явили винною в падінні суспільства школу. Тому шлях до оновлення країни вони бачили насамперед в перебудові системи освіти. Вона повинна бути спрямована на створення нового типу особистості – творчої, активної. Цілісну соціальну теорію освіти та виховання людини, яка відповідала новим запитам суспільства, створює Р.Штейнер. Школи, які взяли на озброєння його систему, отримали назву вальдорфських. Поступово вони завойовують все більшу кількість прибічників. Зараз в 43 країнах світу існують понад 700 вальдорфських шкіл та 2000 дитячих садків

Хоча спочатку вальдорфські школи створювалися для дітей робітників, соціологічний аналіз, незабаром проведений у ФРН, показує, що основний контингент німецьких вальдорфських шкіл – це діти з сімей батьків, які мають вищу освіту: лікарі, юристи, інженери, тобто ті, що переважно глибоко усвідомлюють відповідальність за долю своїх дітей, хто хоче бачити їх

гармонійно розвинутими, здоровими морально і фізично. Вже це заставляє нас ретельніше подивитися на світовий досвід.

Вальдорфська школа не ставить перед собою традиційну в наших умовах установу : підготувати учнів до вступу в вуз. Вона прагне дати їм цілісну широку освіту, незалежно від того, яка професія буде обрана в подальшому. Як показують дослідження, серед випускників вальдорфських шкіл є представники найрізноманітніших професій: актори, фермери, вчителі. З іншого боку, випускники вальдорфських шкіл, не дивлячись на відсутність традиційної системи оцінювання знань, вступають до вузу не менш успішно, ніж ті, хто закінчив загальноосвітній заклад.

В силу цілого ряду причин до вальдорфських дуже часто віддають дітей, які не справляються з навантаженням в звичайних школах. Досвід вальдорфської педагогіки в Німеччині показує, що до кінця навчання діти досягають дуже високих результатів, це також говорить на користь шкіл нового типу.

В системі освіти різних країн школи вальдорфського типу займають різне місце: у ФРН так звані “ вільні” (суспільні) школи на 80% фінансуються державою. Держава зберігає свій контроль над ними. В наш час в ФРН існує 1645 суспільних шкіл з загальною кількістю учнів понад 68 500 чоловік. Таким чином можна казати про те, що у Німеччині вальдорфські школи – це суспільно-державні школи з особливим педагогічним профілем. При цьому чисельні новації, які засвоєні вальдорфською педагогікою, переходять в державну шкільну систему країни, а самі школи сприймаються як цінне джерело педагогічних інновацій для державної системи освіти.

Перша російська вальдорфська школа була відкрита в Москві 8 жовтня 1990 р. Її засновник - Ірина Нікітіна. В даний час в Росії існує декілька десятків вальдорфських шкіл і дитячих садків в Санкт-Петербурзі, Ярославлі, Воронежі, Рязані, Казані та інших містах. При цьому в Росії є як державні, так і недержавні вальдорфські школи. Як показує російський досвід, рівень знань учнів в цих школах не нижче, ніж у випускників загальноосвітніх шкіл. Таким чином можна спростувати поширене на початку 90-х рр.. ствердження, що після вальдорфської школи діти не можуть вступити до вузу. В той самий час і в Росії в навчальні плани вальдорфських шкіл вводиться ряд предметів, які сприяють розвитку творчих здібностей дитини і які відсутні в школах традиційного типу.

В Україні вальдорфський рух тільки зароджується – відкриті перші школи в Одесі, Дніпропетровську, незабаром відбулася презентація вальдорфського дитячого садочку в м. Київ.

Всупереч думці, що вальдорфські школи – це обов’язково релігійні школи, слід відмітити, що в школах навчаються й діти, які не належать до релігійної конфесії (хоч більшість дітей в таких школах - католики і протестанти). В той самий час в Росії релігія в вальдорфських школах не викладається. Однак, за переконанням педагогів, релігійне виховання обов’язково повинно бути присутнім в освіті людини. Тому учнів знайомлять з Біблією, Євангелієм, історією світової релігії. “Вільна релігійна освіта”, з точки зору Р.Штейнера, насамперед передбачає “почуття

вдячності світові, ... яке переживаєш, відчуваючи себе живим в лоні Космосу” [1,с.60]. Релігійне почуття трактується в теорії Р.Штейнера дуже широко, його може викликати “квітка на луці, велич грози, спалах блискавки“ [1,с.60]. Але найбільше релігійне схилення повинна викликати дитина, яка заключає в своєму естві “ найвище прозріння мудрості, яке панує в природі” [1,с.60].

Говорячи про досвід вальдорфської педагогіки, слід відмітити особливо гостро проявлену в останній час тенденцію до розколу всередині вальдорфського руху. Зміст його – у відношенні до вчення основоположника Р.Штейнера. За класифікацією засновника вальдорфського руху в Росії А.А.Пінського, існують так звані школи – “традиціоналісти”, які прагнуть зберегти незмінним штейнерівське вчення, слідує за його теорією буквально (власне закритість для суспільства шкіл –“ традиціоналістів” викликала звинувачення в ізоляціонізмі та сектантстві вальдорфського руху взагалі). Друга група - це школи- “ модерністи”, які прагнуть пристосувати вальдорфську педагогіку до умов світу, що змінюється, сучасної свідомості [3].

Можливо, до подібного розмежування слід відноситись спокійно і сприймати його як данність. Однак необхідно враховувати гіркий історичний досвід, який вчить нас, що навіть прогресивні ідеї при нездатності до трансформації, змінювання, можуть легко перетворитися в догму, гальмо на шляху прогресу. Тому розкол, що намітився в вальдорфському русі, безперечно буде посилюватися і розводити обидві гілки все далі одна від одної. Крім того, потрібно враховувати, що вальдорфська педагогіка порівняно молода і ряд поточних питань ще не вирішено. Однак розповсюдження шкіл подібного типу в світі свідчить про те, що вони відповідають внутрішнім запитам сучасного суспільства і мають майбутнє.

В чому же полягає особливість вальдорфських шкіл, яка обумовила їх популярність в усьому світі? Відправною точкою для створення нової педагогіки було переконання Р. Штейнера, що освіта повинні бути орієнтована на реальне життя . Для цього треба “ шукати духовність в самому житті, зробити цю духовність основою виховання людини на всіх етапах його розвитку“ [1,с.10]. В рамках існуючого в цивілізованому світі державного устрою (незалежно від того, маємо ми справу з тоталітарною чи демократичною державою), на думку Р.Штейнера, обмежена свобода культурної особистості, оскільки держава розглядає своїх громадян, перш за все, як фактор впровадження своїх державних і соціальних функцій. Вчений пропонує якісну зміну структури відносин держава – особистість. В області державного устрою Р. Штейнер пропонує ідею трьохчленної децентралізованої держави, яка буде спроможна виконати поставлені цілі: «Духовна свобода в культурному житті, демократична рівність в правовому аспекті і соціальне братство в економічній діяльності» [2,с.15]. Людина повинна виховуватися «в свободі від вимог державної влади і господарської діяльності, поки вона сама не зможе активно працювати в цих областях життя як громадянин» [2,с.15]. Система виховання, що запропонована Р. Штейнером, заснована на вільному розкритті внутрішніх задатків, талантів, індивідуальності дитини. Роль педагога і вихователя в подібній системі полягає в активному виявленні індивідуальних прагнень і їх творчому розвитку. Р. Штейнер розглядає три віки дитини (з народження до 7 років, 1-8 класи

школи, 8-12 класи школи) і пропонує педагогічну систему, засновану на врахуванні природних і фізіологічних особливостей особистості. Всі заняття в дошкільний період веде один педагог, а з 6 до 14 років з ним працює один класний керівник. У 14-18 років учень отримує допомогу свого класного наставника. Таким чином, на протязі кожного періоду свого дитинства учень знаходиться під наглядом однієї людини, яка досконало знає його характер і завжди може допомогти йому. Педагог може самостійно вирішувати, чому і як вчити дитину для того, щоб максимально використовувати творчі здібності.

Багато уваги вальдорфські школи приділяють самоврядуванню. Всю відповідальність за навчальний процес несуть вчителі, які створюють педагогічний колектив. Директора в такій школі немає, а керівництво здійснює рада школи, яка складається з батьків, вчителів та адміністратора, котрий керує шкільним господарством. Подібна організація шкільної справи за моделлю общини дозволяє поєднати зусилля всіх на благо єдиної справи – розкритті здібностей дитини та її творчого потенціалу.

Сприймаючи виховання та навчання дитини насамперед не як науку, а як живе мистецтво, яке не може мати традицій та напрацьованих штампів, Р.Штейнер говорить про необхідність вчителю самому стати митцем, який створює чудовий та складний твір, - людину. Тому особистість вихователя знаходиться в центрі педагогічної системи Р. Штейнера. На його думку, індивідуальність вихователя є “головним елементом навчання і виховання” [1,с.67]. Тому педагоги вальдорфських шкіл – виключно ентузіасти та подвижники, які віддані своїй справі. Достатньо сказати, що крім всіх труднощів, що добре знайомі професійному педагогові, навантаження вальдорфських вчителів значно більше, в той же час оплата праці не відповідає моральним та фізичним витратам. Досить відмітити, що в м. Жуковському (Росія) вчителі у перший рік працювали без заробітної платні.

На шляху розвитку вальдорфського руху багато перешкод, але головним завоюванням її, на наш погляд, є те, що діти люблять школу та навчаються із задоволенням, - вже це може стати головною причиною уваги до неї в сучасній Україні, якщо вона турбується про своє майбутнє.

Л і т е р а т у р а :

1. Штейнер Р. Духовно-душевные основы педагогики.- М., 1997.
2. Карлгрен Ф. Воспитание к свободе.- М., 1992.
3. А.А.Пинский. Вальдорфская школа: традиционная и современная // Сервер по Вальдорфской педагогике. http://www.pin_webtrad_sovr.htm
4. Штейнер Р. Вопрос воспитания как социальный вопрос. – Калуга, 1992.
5. Штейнер Р. Воспитание ребенка с точки зрения духовной науки. – М., 1993.

Одержано редакцією 1.08.2000

УДК 37.013

Н.Б.Дзюбишина

Зміст

Передмова	3
Павелків Р.В Психологічні чинники формування моральної поведінки школярів	4
Поніманська Т.І. Теоретичні засади гуманізації виховання дітей дошкільного віку	10
Дичківська І.М. Проблема становлення особистості дитини як один з напрямів інтеграції вітчизняних і зарубіжних ідей педагогічного гуманізму	15
Мельник І.М. З історії духовної освіти на Волині.....	19
Філоненко Р.С. Роль товариства "Просвіта" у вихованні підростаючого покоління (20-30pp.).....	28
Сергєєва В.Ф. Система національного дошкільного виховання С.Русової – джерело інноваційних технологій сучасного дошкілля.....	32
Григорішин Г.І. Проблема особистості вихователя в педагогічній спадщині С.Ф. Русової.....	36
Белова С.А. До питання про вальдорфську педагогіку в сучасному світі.....	39
Дзюбишина Н.Б. Реформа шкільної системи в Чехословаччині в період Першої республіки (1918 – 1938).....	43
Дем'янюк Т., Байрамова М., Мельничук Л. Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами.....	49
Фасолько Т.С. Виховання у старших дошкільників позитивного емоційного ставлення до моральних норм.....	56
Беленька Г.В. Розвиток мислення у дітей дошкільного віку в процесі ознайомлення їх з природою	60
Горопаха Н.М. Урізноманітнення форм екологічної освіти дошкільнят.....	63
Меналюк Г.Ф. Шляхи підвищення ефективності навчання дітей дошкільного віку елементам математики.....	73
Семенюк М.П., Сак Л.А. Педагогічний експериментальний майданчик: досвід, перспективи.....	80
Ремизович Г.М. Управлінські аспекти процесу впровадження інноваційних технологій в діяльність дошкільного закладу.....	84
Машикіна Л.А. Науково-педагогічна діяльність викладача педагогічного училища та коледжу в контексті підготовки студентів до використання інновацій	88
Підкурганна Г.О. Ідеї педагогічного гуманізму в художньо-педагогічній підготовці студентів факультету дошкільного виховання.....	93
Самсонюк Н.Ф. Роль спецкурсу "Ігрові методи навчання дітей" у формуванні фахових знань та умінь майбутніх вихователів	100
Кравець Л.М. Самоаналіз педагогічної діяльності як складова професійної підготовки вчителя.....	104
Шамрай О.Б. Сутність педагогічної культури майбутнього вчителя в контексті національних традицій.....	107
Малаканова Л.В. Дослідження впливу організаційно-педагогічних умов оцінювання на якість професійної підготовки майбутнього вчителя	111
Солоненко Н.С. Ділові ігри в процесі вивчення менеджменту	117
Відомості про авторів	125

Наукове видання

**Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Наукові записки Рівненського гуманітарного університету

Випуск 13

Заснований в 1996 р.

**Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Фасолько Т.С.
Комп'ютерна верстка Коломис О.Ф.**

Здано до набору 20.06.2000р. Підписано до друку 30.08.2000р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 15,4. Обл. вид. арк. 16,1. Замовлення № 7 Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра дошкільної
педагогіки
(тел. 22-02-77)

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ТОВ "Центр соціально-економічного розвитку освітянства"
33000 м. Рівне, вул. Толстого, 3

О - 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки
Рівненського гуманітарного університету. Випуск 13. — Рівне,
Рівненський державний гуманітарний університет, 2000 р. — 130 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 1.

Збірник наукових праць містить статті із загальнотеоретичних, історико-педагогічних і методичних
проблем гуманізації освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, викладачів педагогічних
навчальних закладів, аспірантів, студентів, педагогів-практиків.

УДК: 371:373:378

ББК 74.20